

Diputació
Barcelona

Àrea d'Educació,
Esports i Joventut

XARXA
ESCOLES
MUNICIPALS

MÚSICA
ARTS

GUIA PER A LA COMUNITAT EDUCATIVA

.....
PROTOCOL PER A LA DETECCIÓ,
PREVENCIÓ I ACTUACIÓ DAVANT L'ABÚS
SEXUAL I L'ASSETJAMENT
.....

A L'ESCOLA

XARXA
ESCOLES
MUNICIPALS

acem
associació catalana d'escoles de música

PRESENTACIÓ

En els darrers anys, la detecció i la denúncia de casos d'abusos sexuals i d'assetjament en la societat i, concretament, en l'àmbit educatiu, ha augmentat i ha fet visible aquesta greu problemàtica que sovint és infravalorada. El fet que afecti la intimitat de la persona i que provoqui sentiments de por, vergonya o, fins i tot, culpa en la víctima, afegit a la circumstància que, en el cas dels menors, l'agressor pertanyi sovint a l'entorn més proper, encara fa més difícil el seu reconeixement.

Segons els últims estudis, **el 17 % de la població infantil pateix aquesta situació**, molt més habitual en les nenes que en els nens, i el 87 % dels abusadors són homes. També és remarcable que, en el cas de les dones, les violències sexuals es poden produir tot al llarg del seu cicle vital, i no únicament en la infància. El 40,4 % de les dones de més de setze anys afirmen haver patit assetjament sexual en algun moment de la seva vida. Igualment, és important destacar que l'assetjament per raó d'orientació, identitat o expressió de gènere es dona de forma prevalent en l'àmbit educatiu.

L'abús sexual i l'assetjament¹ tenen efectes summament perjudicials per als infants i adults, amb conseqüències psicològiques, emocionals i de salut que poden perdurar al llarg de tota la vida. Vulneren el dret a la llibertat sexual i el respecte a la dignitat, la integritat i el desenvolupament dels nens i nenes. Així ho reconeixen les nombroses lleis que obliguen a garantir-ne la protecció.

L'escola

vol ser un agent actiu en el foment d'una educació per a la cura i la prevenció. L'educació artística connecta directament amb les emocions i el cos, amb llenguatges que permeten expressar tot allò que no es pot dir amb paraules. Aquesta particularitat la fa idònia per detectar situacions d'abús i assetjament, ja que l'alumnat hi pot trobar una via per expressar la seva situació. A més, les escoles municipals tenen una dimensió local, participen de la cultura del municipi i poden ser agents comunitaris clau per a la prevenció i la sensibilització envers l'abús i l'assetjament.

¹ Per agilitar la lectura del document, es faran servir els termes abús sexual i assetjament per referir-se a l'abús sexual, l'assetjament sexual i l'assetjament per raó de sexe, orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere.

La guia que us presentem resumeix els continguts del document marc “Protocol per a la detecció, prevenció i actuació davant l’abús sexual i l’assetjament a les escoles municipals de música, dansa i centres de les arts”. És un material comunicatiu per fer difusió a la comunitat educativa dels Protocols interns de cada escola i que pretén facilitar la detecció, la prevenció i la intervenció davant de l’abús sexual i l’assetjament a les escoles.

En aquest document, s’expliquen els diferents tipus de violències sexuals, es proposen activitats en l’àmbit de la prevenció, sensibilització i actuació que pot fer l’escola i es recullen pautes per la comunicació interna d’aquests fets, adreçades a qualsevol membre de la comunitat educativa.

ÍNDEX

01. QUÈ ÉS L'ABÚS SEXUAL?	5
02. QUÈ ÉS L'ASSETJAMENT SEXUAL?	7
03. QUÈ ÉS L'ASSETJAMENT PER RAÓ DE SEXE?	8
04. QUÈ ÉS L'ASSETJAMENT PER RAÓ D'ORIENTACIÓ SEXUAL, IDENTITAT O EXPRESSIÓ DE GÈNERE?	9
05. QUÈ DIU LA LLEI SOBRE L'ABÚS I L'ASSETJAMENT?	10
06. QUÈ POT FER L'ESCOLA?	12
07. COM POTS IDENTIFICAR L'ABÚS I L'ASSETJAMENT?	14

01

QUÈ ÉS L'ABÚS SEXUAL?

L'abús sexual cap a infants es defineix com tota activitat sexual imposada per un adult a un nen o nena en contra de la qual aquest té dret a la protecció legal i social. També es consideren abús les activitats sexuals imposades per un infant a un altre si el primer és considerablement més gran que la víctima o utilitza la força, amenaces o altres mitjans de pressió. Les activitats sexuals entre infants no es consideren abús sexual quan superen el límit d'edat establert per l'Estat per a les activitats sexuals consentides (a l'Estat espanyol són setze anys).

L'abús sexual cap a persones adultes es defineix com una activitat sexual entre dues o més persones sense el consentiment d'una d'elles i sense utilitzar la violència o la intimidació. L'abús sexual és un acte que atempta contra la llibertat sexual i és, per tant, un delictes contra la llibertat sexual.

SABIES QUE...?

- Les activitats sexuals entre infants **no es consideren abús sexual** quan aquests superen el límit d'edat establert per l'Estat per a les activitats sexuals consentides (a l'Estat espanyol són setze anys).
- Moltes d'aquestes violències es donen a causa de l'**asimetria de poder**, un poder que es pot basar en la diferència d'edat o en la desigualtat per motius de gènere, posició social o jerarquia. En el cas de les escoles de música, dansa i centres de les arts, aquesta asimetria també es pot produir per l'admiració cap a una persona que és capaç d'expressar-se de manera artística i virtuosa, i que esdevé el mirall de moltes persones que voldrien estar a prop de la figura admirada.

- **Un de cada cinc infants** ha sofert un abús sexual en qualsevol de les seves formes: tocaments; penetració anal, oral o vaginal; assetjament sexual; etc. És molt més habitual en les nenes que en els nens, i el 87 % dels abusadors són homes (Consell d'Europa).
- Segons un estudi de la Fundació Vicki Bernadet i Dincat, entre les persones amb discapacitat intel·lectual, **5 de cada 10 dones i 2 de cada 10 homes entrevistats** han estat víctimes d'abús sexual (Catalunya, 2016).

02

QUÈ ÉS L'ASSETJAMENT SEXUAL?

L'assetjament sexual es defineix com qualsevol comportament verbal o físic no desitjat i d'índole sexual que tingui com a objectiu atemptar contra la dignitat i la llibertat d'una dona o de crear-li un entorn hostil, intimidatori, degradant, ofensiu o molest, o que produeixi aquest efecte.

EXEMPLES

- Bromes sexuals ofensives i fora de lloc en un ambient educatiu
- Comentaris sobre fantasies sexuals
- Comentaris sobre el cos de l'altra persona fent referència a atributs sexuals
- Apropament físic no desitjat i intencional
- Contacte intencional
- Demanda de favors sexuals
- Invitacions a quedar-se a soles o a sortir
- Utilització de les xarxes socials amb enviament de notes i imatges de contingut sexual

SABIES QUE...?

- El **40,4 % de les dones** de més de setze anys afirmen haver patit assetjament sexual en algun moment de la seva vida (Espanya, Macroencuesta de Violència contra la Mujer 2019).
- **Una de cada 10 dones** ha sofert alguna forma de violència sexual des dels quinze anys d'edat, i **una de cada 20 dones** ha estat violada després dels quinze anys a Europa (FRA, 2014).
- Hi ha un **caràcter patriarcal** en la violència sexual contra menors, igual que passa quan és perpetrada contra persones adultes. Aquesta violència té una funció de control social que el poder masculí vol exercir a través de la sexualitat. Ho veiem en el fet que la majoria dels perpetradors són homes i que la majoria de víctimes són nenes o dones.

03

QUÈ ÉS L'ASSETJAMENT PER RAÓ DE SEXE?

L'assetjament per raó de sexe és qualsevol comportament manifestat en virtut del sexe d'una persona amb el propòsit d'atemptar contra la seva dignitat i de crear-li un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant o ofensiu, o que produeixi aquest efecte.

Les accions han de ser efectuades de manera contínua i sistemàtica. A diferència de l'assetjament sexual, l'assetjament per raó de sexe sempre exigeix una pauta de repetició i acumulació de conductes ofensives.

EXEMPLES

- Bromes ofensives i comentaris sexistes
- Aïllament
- Ridiculització i menyspreu de les habilitats i capacitats per raó de sexe

SABIES QUE...?

- Els **tipus d'assetjament per raó de sexe més habituals** són acudits de caràcter sexista (83,1 %), floretes i comentaris sexuals (75 %), gestos o mirades insinuants (73 %), i contacte físic (67 %) (*Estudi sobre assetjament sexual i assetjament per raó de sexe en l'àmbit laboral a Espanya, 2021*).
- L'assetjament per raó de sexe pertany a la categoria de l'assetjament discriminatori pel fet de ser dona. Aquest assetjament també es pot donar per altres motius, com ara la discapacitat de la persona, l'orientació sexual, la identitat de gènere, l'ètnia, les creences religioses, etc. En les situacions d'assetjament es poden barrejar els motius perquè interaccionen diversos factors de discriminació (interseccionalitat).

04

QUÈ ÉS L'ASSETJAMENT PER RAÓ D'ORIENTACIÓ SEXUAL, IDENTITAT O EXPRESSIÓ DE GÈNERE?

L'assetjament per raó d'orientació sexual, identitat o expressió de gènere és qualsevol comportament basat en l'orientació sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere d'una persona que tingui la finalitat d'atemptar contra la seva dignitat o la seva integritat física o psíquica, de crear-li un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest, o bé que provoqui aquest efecte.

EXEMPLES

- Bromes ofensives
- Aïllament
- Ridiculització i menyspreu de les habilitats i les capacitats per raó d'orientació sexual, identitat o expressió de gènere
- Assetjament actiu, de persecució física
- Assetjament a través de les xarxes

SABIES QUE...?

- **Més del 60 % de les persones LGTB** declaren haver estat objecte de «comentaris o conductes negatius» al centre escolar pel fet de ser homosexuals, i més del 80 % recorden haver presenciat insults i actes intimidadors contra joves homosexuals.
- **La por, l'aïllament i la discriminació** fan que dos de cada tres adolescents menors de divuit anys ocultin o dissimulin la seva orientació sexual a l'escola o a l'institut.

Font: Enquesta elaborada per l'Agència Europea de Drets Fonamentals, FRA, 2014.

05

QUÈ DIU LA LLEI SOBRE L'ABÚS I L'ASSETJAMENT?

Aquest **Protocol** se sustenta en els principis recollits en diferents documents legislatius i procedimentals internacionals, nacionals i autonòmics de referència.

Àmbit de la infància

Àmbit dels adults i àmbit laboral

DOCUMENTACIÓ INTERNACIONAL

Convenció sobre els Drets de l'Infant
 Conveni per a la protecció dels infants
 contra l'explotació i l'abús sexual (conveni
 de Lanzarote)

Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació
 contra la Dona (Comitè CEDAW). Nacions
 Unides (1992)

Conveni contra la violència i l'assetjament
 en el món laboral (C190), complementat
 per la Recomanació sobre la violència i
 l'assetjament (núm. 206)

108 Conferència Internacional del Treball de
 l'OIT (juny 2019)

Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció
 i lluita contra la violència contra les dones i
 la violència domèstica (conveni d'Istanbul)

LEGISLACIÓ ESTATAL-NACIONAL

Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny,
 de protecció integral a la infància i
 l'adolescència davant de la violència (LOPVI)

Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la
 igualtat efectiva de dones i homes

Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere,
 de 2017

LEGISLACIÓ AUTONÒMICA

Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència. DOGC 2 de juny de 2010, núm. 5641

Protocolos o guies d'actuació:

- Protocol d'actuació entre els departaments de Treball, Assumptes Socials i Famílies, i el d'Ensenyament, de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu, juliol de 2016
- Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya, signat per acord de govern el 18 de juliol de 2017
- Protocol de prevenció, detecció i intervenció en cas de conflicte greu amb l'alumnat, del Departament d'Ensenyament
- Protocol d'actuació per garantir una intervenció coordinada en situacions de conflictes, assetjament escolar o comissió d'una infracció penal denunciada en les quals estiguin implicats menors de catorze anys, signat entre el Departament de Benestar Social i Família i el Departament d'Ensenyament

Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals

Llei 19/2020, d'igualtat de tracte i no-discriminació

Llei 17/2020, de 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista

REGLAMENTACIÓ MUNICIPAL

Els ajuntaments, en general, disposen d'un mínim de tres instruments de promoció de la igualtat de gènere i d'abordatge de la violència masclista, o hi estan adherits:

- Protocol de prevenció i actuació davant l'assetjament sexual i l'assetjament per raó de sexe, orientació, identitat o expressió de gènere en l'àmbit laboral
- Pla local per a la igualtat de gènere i LGTBI, amb una línia d'actuació en l'àmbit de la coeducació que pot incloure accions dirigides tant a l'educació reglada com a la no reglada, i un eix d'abordatge de la violència masclista i la LGTBI-fòbia
- Protocol local d'abordatge de la violència masclista i la LGTBI-fòbia. Recull el circuit d'actuació local i els recursos de suport i atenció disponibles al territori

06

QUÈ POT FER L'ESCOLA?

SENSIBILITZACIÓ

La violència sexual, en general, i els abusos sexuals i l'assetjament, en particular, són una temàtica que socialment es considera tabú. Som conscients que existeix, però ens costa parlar-ne i, fins i tot, escoltar les persones que n'han patit. Cal que, en l'àmbit de l'escola, parlem d'aquesta problemàtica i que les persones que la pateixin trenquin el silenci, un silenci que, d'altra banda, empara les persones abusadores.

EXEMPLES:

- Formació a tota la comunitat educativa
- Difusió dels protocols
- Elaboració de campanyes comunicatives
- Visibilització dels canals d'informació i comunicació

PREVENCIÓ

Cal crear una cultura de centre preventiva que generi una manera d'entendre la pràctica educativa i una manera de fer que impregni totes les activitats que es desenvolupin al centre. Si aquesta cultura es basa en el bon tracte i en la cura dels altres, entesa com el respecte a la diversitat i a les necessitats de cadascuna de les persones que participen en les activitats, l'escola esdevindrà un espai segur i de confiança on els abusos i els assetjaments no tindran cabuda. Serà, fins i tot, un lloc on les persones se sentiran lliures d'expressar els seus neguits, un espai d'escolta que facilitarà també la detecció de casos externs. D'aquesta manera, l'escola reforçarà l'empoderament i la capacitat de superació de les persones afectades.

EXEMPLES:

- Elaboració d'un codi ètic
- Incorporació de clàusules de contractació específiques per a la prevenció de l'abús i l'assetjament
- Valoració dels riscos en el desenvolupament de les activitats
- Estudis arquitectònics dels espais
- Pautes per al desenvolupament d'un rol preventiu dels educadors de l'escola

DETECCIÓ I INTERVENCIÓ

L'escola i el seu personal han de detectar els indicis que portin a sospitar d'una situació d'abús sexual o assetjament, i han de possibilitar una escolta activa i un bon acompanyament emocional en la seva intervenció. Això implica que hi ha d'haver un circuit àgil per comunicar aquestes situacions, activar el Protocol i la Comissió de Seguiment, i prendre mesures cautelars, encara que només es tinguin sospites d'una situació d'abús sexual o assetjament.

EXEMPLES:

- Elaboració d'un protocol i un circuit d'intervenció
- Identificació del / de la referent de coordinació de benestar i de protecció
- Creació de la Comissió de Seguiment del Protocol
- Acceptació del protocol per part del personal de l'escola

COMUNICACIÓ

La denúncia és una simple comunicació a les autoritats competents, sense més intervenció en el procediment. A banda de la denúncia, però, hi ha la possibilitat d'intervenir en un procediment judicial penal amb assistència lletrada, bé per part de la víctima o persona perjudicada pel delictes (acusació particular), o bé per part d'una persona física o jurídica no directament perjudicada pel delictes (acusació popular). Aquesta última acusació la poden presentar les institucions.

L'acusació popular té certes limitacions: hi ha d'haver un procediment penal iniciat, és a dir, una tercera persona o organisme no pot incoar un procediment penal i està obligada a pagar una fiança, que és retornada un cop finalitzat el judici oral. No hi ha cap impediment legal perquè les escoles, els ajuntaments o la mateixa Diputació de Barcelona es personin com a acusació popular en un procediment penal, al marge de l'obligació de denunciar.

07

COM POTS IDENTIFICAR L'ABÚS I L'ASSETJAMENT?

Si tens sospites que estàs patint abús o assetjament, o que alguna persona de l'escola n'està patint, hauries de fer el següent:

- Dirigir-te a la persona referent coordinadora de benestar i protecció.
- Escriure a la bústia electrònica habilitada per a aquesta finalitat.
- Parlar-ne amb alguna persona de confiança.

També hauràs de fer un escrit que haurà de contenir, com a mínim, la descripció dels fets i les persones afectades o l'àmbit afectat.

A PARTIR D'AQUÍ:

- S'activaran el Protocol i la Comissió de Seguiment, que iniciarà la investigació del cas i durà a terme les accions pertinents segons el cas.
- En funció del risc o del dany, es prendran les mesures cautelars o preventives necessàries.
- Es donarà suport emocional a les persones afectades.
- Es realitzarà un informe resultant de la investigació i es prendran les mesures pertinents, ja siguin preventives, educatives o sancionadores.

Paral·lelament a aquest procés, la persona afectada pot iniciar també un procés penal. En el cas dels menors, poden fer-ho les seves famílies.

Diputació
Barcelona

Àrea d'Educació,
Esports i Joventut

